

O	P	V	S	C	V	L	A				
A	R	C	H	Æ	O	L	O	G	I	C	A

IZDAVAČ / PUBLISHER

ARHEOLOŠKI ZAVOD FILOZOFSKOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
DEPARTMENT OF ARCHAEOLOGY, FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES, UNIVERSITY OF ZAGREB

IZDAVAČKI SAVJET / EDITORIAL ADVISORY BOARD

Rajko BRATOŽ (Ljubljana), Andreas LIPPERT (Wien), Juraj PAVUK (Nitra),
Guido ROSADA (Padova), Elisabeth WALDE (Innsbruck), Nives MAJNARIĆ-PANDŽIĆ (Zagreb),
Tihomila TEŽAK-GREGL (Zagreb), Marin ZANINOVIĆ (Zagreb)

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNICI / EDITORS

Rajna ŠOŠIĆ KLINDŽIĆ & Domagoj TONČINIĆ

UREDNIŠTVO / EDITORIAL BOARD

Ina MILOGLAV, Domagoj TONČINIĆ, Rajna ŠOŠIĆ KLINDŽIĆ, Dino DEMICHELI, Iva KAIĆ
svi iz Zagreba / all from Zagreb

GRAFIČKO OBLIKOVANJE / GRAPHIC DESIGN

Miljenko GREGL

ADRESA IZDAVAČA / ADDRESS OF THE PUBLISHER

Arheološki zavod Filozofskog fakulteta
Department of Archaeology, Faculty of Humanities and Social Sciences
10000 ZAGREB – CROATIA
I. LUČIĆA 3 – P.O. BOX 171

RAČUNALNI PRIJELOM / COMPUTER LAYOUT

Ivanka COKOL for FF-press

PRIJEVOD NA ENGLISKI / TRANSLATION TO ENGLISH

Assia BARIĆ, Ana ĐUKIĆ, Luka REP

GODIŠNJAK / ANNUAL

Izdavanje časopisa novčano podupire

ODSJEK ZA ARHEOLOGIJU FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Publishing of the journal financially supported by

DEPARTMENT OF ARCHAEOLOGY, FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES UNIVERSITY OF ZAGREB

Službena kratica ovoga časopisa je *Opusc.archaeol. (Zagreb)* / Official abbreviation of this journal's title is *Opusc.archaeol. (Zagreb)*

URL: www.ffzg.hr/arheo/opuscula

Dostupno na / Available at Ebsco Publishing (www.ebscohost.com)

Tiskano 2015. / Printed in 2015

O P V S C V L A

ARCHÆOLOGICA

2013/2014

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
FACULTY OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES,
UNIVERSITY OF ZAGREB

RADOVI ARHEOLOŠKOG ZAVODA
PAPERS OF THE DEPARTMENT
O F A R C H A E O L O G Y

SADRŽAJ

CONTENTS

<i>Glavni i odgovorni urednici</i> <i>Editors</i>	PROSLOV PROLOGUE _____	9
<i>Ivor JANKOVIĆ &</i> <i>Tena ŠOJER</i>	EVOLUCIJA GOVORA I JEZIKA THE EVOLUTION OF SPEECH AND LANGUAGE <i>Pregledni rad / Review paper</i> _____	11
<i>Filomena SIROVICA</i>	POD KOD BRUŠKE – ANALIZA NALAZIŠTA S OSVRTOM NA PROBLEMATIKU PRETPOVIJESNE SUHOZIDNE ARHITEKTURE POD NEAR BRUŠKA – SITE ANALYSIS WITH A VIEW ON PREHISTORIC DRYWALL ARCHITECTURE <i>Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper</i> _____	49
<i>Staso FORENBAHER,</i> <i>Petra RAJIĆ ŠIKANJIC &</i> <i>Zrinka PREMUŽIĆ</i>	PET GROBOVA S PALAGRUŽE FIVE BURIALS FROM PALAGRUŽA <i>Stručni rad / Professional paper</i> _____	95
<i>Ivana MILETIĆ ČAKŠIRAN</i>	KERAMIKA TANKIH STIJENKI S LOKALITETA SV. KVIRIN U SISKU THIN-WALLED POTTERY FROM THE SITE SV. KVIRIN IN SISAK <i>Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper</i> _____	111
<i>Martina MATIJAŠKO</i>	MARTIJANEC-GAMULICA. ANALIZA NALAZA PRIKUPLJENIH 1950. GODINE MARTIJANEC-GAMULICA - ANALYSIS OF FINDS FROM 1950 <i>Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper</i> _____	161
<i>Ivana ARTUKOVIĆ</i>	RIMSKODOBNE FIBULE IZ FUNDUSA MUZEJA BRODSKOG POSAVLJA ROMAN-ERA FIBULAE FROM THE COLLECTION OF THE BRODSKO POSAVLJE MUSEUM <i>Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper</i> _____	189
<i>Anamarija KURILIĆ &</i> <i>Zrinka SERVENTI</i>	NATPIS GAJA KORNELIJA S ILOVIKA I CORNELII U LIBURNIJI THE INSCRIPTION OF GAIUS CORNELIUS FROM ILOVIK AND THE CORNELII IN LIBURNIA <i>Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper</i> _____	219
<i>Ana MIŠKOVIĆ</i>	U POTRAZI ZA VEZAMA IZMEĐU SOLUNA I ZADRA U KASNOJ ANTICI EXPLORING THE TIES BETWEEN THESSALONIKI AND ZADAR IN LATE ANTIQUITY	

	<i>Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper</i>	249
Marinko TOMASOVIĆ	KATEDRALA SV. TRIPUNA U KOTORU I BENEDIKTINSKA CRKVA SV. MIHOVILA NA PREVLACI KOD TIVTA – PRIMJEDBE UZ PORIJEKLO OBLIKA I DATIRANJE THE CATHEDRAL OF ST. TRYPHON IN KOTOR AND THE BENEDICTINE CHURCH OF ST. MICHAEL ON PREVLAKA NEAR TIVAT – COMMENTS ON THE DATE AND THE ORIGIN OF DESIGN	
	<i>Pregledni rad / Review paper</i>	267
Ana AZINOVIĆ BEBEK & Krešimir FILIPEC	BREVARI IZ LOBORA I DRUGIH NOVOVJEKOVNIH GROBALJA SJEVEROZAPADNE HRVATSKE THE BREVERLS FROM LOBOR AND OTHER EARLY MODERN CEMETERIES IN NORTHWESTERN CROATIA	
	<i>Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper</i>	281
Marija ŠIŠA-VIVEK & Krešimir FILIPEC	KERAMIČKE LULE S LOKALITETA ZOLJANI - ČEMEŠAC I CLAY PIPES FROM THE SITE ZOLJANI - ČEMEŠAC I	
	<i>Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper</i>	301
Tihomila TEŽAK-GREGL	STOJANU DIMITRIJEVIĆU U SPOMEN IN HONOUR OF STOJAN DIMITRIJEVIĆ	
	<i>Uvodnik / Introduction</i>	335
Ivor KARAVANIĆ	STOJAN DIMITRIJEVIĆ – ISTRAŽIVANJA I NASTAVA PALEOLITIKA U HRVATSKOJ STOJAN DIMITRIJEVIĆ – RESEARCH AND TEACHING PALEOLITHIC IN CROATIA	
	<i>Pregledni rad / Review paper</i>	343
Kornelija MINICHREITER	PROF. DR. STOJAN DIMITRIJEVIĆ – UTEMELJITELJ KRONOLOŠKE PODJELE STARČEVAČKE KULTURE ZA SJEVERNU REGIJU PROF. DR. STOJAN DIMITRIJEVIĆ THE – FOUNDER OF THE CHRONOLOGY OF THE STARČEVO CULTURE IN THE NORTHERN REGION	
	<i>Pregledni rad / Review paper</i>	349
Bine KRAMBERGER	EVALUATION OF DIMITRIJEVIĆ'S DEFINITION OF THE SOPOT CULTURE IN THE LIGHT OF RADIOCARBON DATES	
	<i>Pregledni rad / Review paper</i>	359
Maja KRZNARIĆ-ŠKRIVANKO	REZULTATI DIMITRIJEVIĆEVIH ISTRAŽIVANJA SOPOTA U SVJETLU NOVIH ISTRAŽIVANJA THE RESULTS OF DIMITRIJEVIĆ'S EXCAVATIONS	

	AT SOPOT IN LIGHT OF RECENT RESEARCH	
	<i>Pregledni rad / Review paper</i>	371
<i>Lana OKROŠA ROŽIĆ</i>	BREZOVLJANI	
	BREZOVLJANI	
	<i>Pregledni rad / Review paper</i>	397
<i>Marcel BURIC</i>	KOMADIĆI I FRAGMENTI: BAPSKA NAKON STOJANA DIMITRIJEVIĆA	
	PIECES AND FRAGMENTS: BAPSKA AFTER STOJAN DIMITRIJEVIĆ	
	<i>Pregledni rad / Review paper</i>	407
<i>Zorko MARKOVIĆ</i>	STOJAN DIMITRIJEVIĆ I ISTRAŽIVANJA ENEOLITIKA U SJEVERNOJ HRVATSKOJ	
	STOJAN DIMITRIJEVIĆ AND STUDIES ON THE COPPER AGE OF NORTHERN CROATIA	
	<i>Pregledni rad / Review paper</i>	419

PROSLOV

S velikim zadovoljstvom i u ime cijelog uredništva predstavljamo dvobroj 37/38 časopisa Opuscula Archaeologica koji je utemeljen 1956. godine, te s više ili manje poteškoća izlazi više od pet desetljeća. Usprkos trenutnim financijskim poteškoćama pred nama je časopis koji i ovoga puta, i to sa 19 članaka od 25 autora, na preko četiri stotine stranica, objavljuje znanstvene, pregledne i stručne tekstove visoke kvalitete.

No, ovaj dvobroj časopisa Opuscula archaeologica se razlikuje od prethodnih izdanja jer se sastoji od dva tematska poglavlja. U prvom poglavlju je jedanaest radova koji su, u skladu s tradicijom našeg časopisa, posvećeni različitim arheološkim problemima koji će kako znanstvenicima, tako i drugima, dati mogućnost dobivanja uvida, ne samo u nepoznatu arheološku građu, nego i mogućnost upoznavanja s najnovijim razmišljanjima o određenim problemima kao i njihovim mogućim rješenjima. Drugi dio broja 37/38 časopisa Opuscula archaeologica nas posebno raduje jer se sastoji od osam radova posvećenih 30-godišnjici smrti uglednog hrvatskog profesora prapovijesne arheologije Stojana Dimitrijevića. Radovi su prezentirani na skupu posvećenom Stojanu Dimitrijeviću na Filozofskom fakultetu u Zagrebu 13.12.2011.

Napor koji je uredništvo časopisa uložilo u izlazak ovoga broja nije nas obeshrabrio nego potaknuo da i dalje činimo sve potrebno da bi autori i dalje imali priliku objavljivati članke za koje smatraju da doprinose arheološkoj znanosti. Za kvalitetu objavljenih priloga brinu se cijeli tim recenzenata, čije je mišljenje i omogućilo da svaki prilog ima onu kvalitetu kakvu naš časopis i zaslužuje. Stoga na kraju svim autorima i suradnicima najsrdačnije zahvaljujemo na priložima tiskanim u ovome broju časopisa Opuscula archaeologica.

Glavni i odgovorni urednici

PROLOGUE

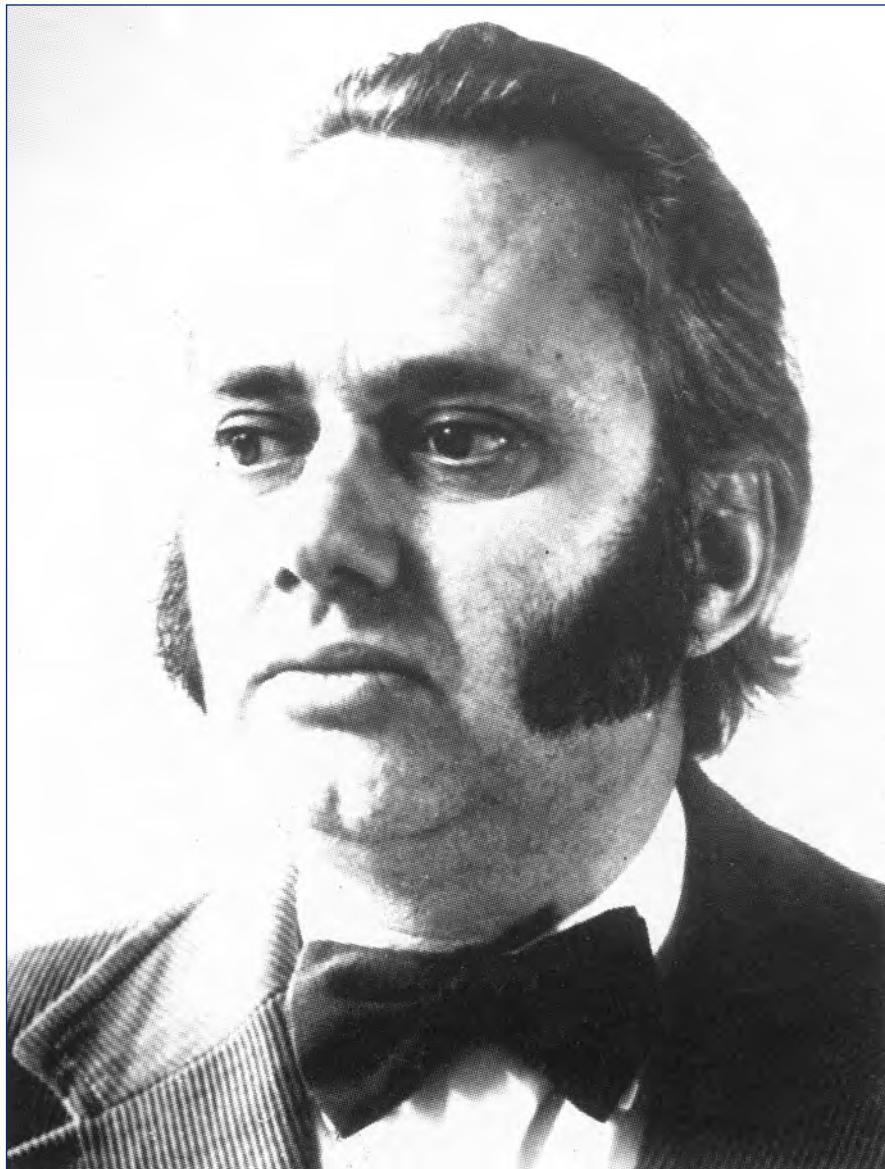
We are proud to present a double volume 37/38 of Opuscula archaeologica on behalf of the Editorial board. Since its first volume in 1956, journal Opuscula archaeologica has been publishing scientific articles in the field of archaeology and other historical disciplines. Despite current financial challenges we were able to publish 19 articles by 25 authors on more than 400 pages containing high quality original scientific articles and professional papers.

The structure of this double volume differs from previous ones because it is divided into two sections. The first section consisting of 11 articles that are, in the tradition of this journal, facing specific archaeological issues. We hope that these articles will provide information to readers on new, unpublished material and current debates. The second section contains 8 papers dedicated to the 30th anniversary of death of Professor Stojan Dimitrijević, a distinguished professor of Prehistoric Archaeology at the University of Zagreb. These papers were originally presented at the conference organized by the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb on December 13th 2011.

Various challenges presented to us during the preparation of this volume were not discouraging, but, on the contrary, gave us the additional motivation to secure the future of this journal as a platform for publication of quality scientific and professional papers by fellow scholars. Extensive team of domestic and international reviewers is the quality assurance of the published articles, and the journal as a whole.

We would like to express our gratitude to all contributors whose articles are published in this double volume.

Editors

RADOVI SA SKUPA ODRŽANOG U SPOMEN STOJANU DIMITRIJEVIĆU
NA FILOZOFSKOM FAKULTETU SVEUČILIŠTA U ZAGREBU 13. 12. 2011.

PAPERS PRESENTED AT THE CONFERENCE IN HONOUR OF
STOJAN DIMITRIJEVIĆ AT UNIVERSITY OF ZAGREB,
FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES 13. 12. 2011.

Lana OKROŠA ROŽIĆ

BREZOVLJANI

BREZOVLJANI

doi: 10.17234/OA.37.17

Pregledni rad / Review paper

UDK / UDC. 902.2(497.5 Brezovljani) "1973"

Primljeno/Received: 07.01.2013.

Prihvaćeno/Accepted: 10.02.2013.

Lana Okroša Rožić

Gradski muzej Križevci

Tome Sermagea 2

HR-48 260 Križevci

muzej.krizevci@email.htnet.hr

Godine 1973. proveo je Stojan Dimitrijević iskopavanje na neolitičkom nalazištu u Brezovljanima istraživši dio naselja za koji je pretpostavio da je služio kao središte za proizvodnju keramičkog posuđa. Iskopavanja su rezultirala izdvajanjem posebnog brezovljanskog tipa sopotske kulture koji odražava utjecaje lendelskih kultura i ubodnotraste keramike iz srednjoeuropskog kulturnog kruga. Od 2002. g. Gradski muzej Križevci provodi sustavna istraživanja kojima je potvrđena Dimitrijevićeva pretpostavka o postojanju izdvojenog središta za proizvodnju keramike u okviru većeg neolitičkog naselja. Utvrđeno je postojanje dviju faza naselja u njegovim pojedinim dijelovima. U potpunosti su saznanja o pokretnim arheološkim nalazima što se osobito odnosi na ukrašavanje finog posuđa brezovljanskog tipa sopotske kulture.

Ključne riječi: Brezovljani, neolitik, brezovljanski tip sopotske kulture, naselje, keramika

In 1973, Stojan Dimitrijević led excavations at the Neolithic site of Brezovljani, researching a part of the settlement he thought might have been used as a center of pottery production. The excavations helped define a new type of the Sopot culture – Brezovljani, which reflected the influences of the Lengyel and stroke–ornamented ware culture from the central European circle. Since 2002, the Križevci City Museum has been leading systematic excavations which confirm Dimitrijević's assumption about the existence of a pottery production center within a larger Neolithic settlement. Two phases of habitation have been recorded at the site. Our knowledge on movable archaeological finds has been expanded, especially about decorated fine pottery of the Brezovljani type of Sopot culture.

Key words: Brezovljani, Neolithic, Brezovljani type of the Sopot culture, settlement, pottery

Nalazište Brezovljani nalazi se na blago brežuljastom oraničnom području nedaleko od Križevaca, u blizini mjesta Sv. Ivan Žabno. U stručnoj literaturi poznato je kao eponimni lokalitet posebne, regionalne inačice sopotske kulture. Izdvajanje ove kul-

The Brezovljani site is situated on a somewhat hilly farming area not far from Križevci, close to Sv. Ivan Žabno. Scientific publications see it as the eponymous site for a special, regional variant of the Sopot culture. Extracting this cultural manifestation is S. Dimitrijević's legacy. He, studying the archaeologi-

turne manifestacije dugujemo S. Dimitrijeviću koji je, proučavajući arheološki materijal, spoznao važnost nalazišta u Brezovljanima.

Lokalitet je otkriven slučajno kada su se prilikom građevinskih radova na proširenju ceste 1970. g. u profilnom usjeku pojavili obrisi zemuničkog naselja. Prikupljeni ulomci keramike predani su S. Dimitrijeviću koji se zainteresirao za nalazište i odlučio provesti istraživanje koje je uslijedilo 1973. g. To je bilo jedno od prvih iskopavanja neolitičkog lokaliteta na području središnje Hrvatske koje je pružilo potpunija saznanja o naseobinskoj strukturi (Dimitrijević 1978: 81–84). Provedeno je u samom naselju, uz cestu, a istražena je površina od 193 m². Otkriveno je nekoliko jama za otpatke, radne jame te dvije zemunice s ostacima kupolastih lončarskih peći. S obzirom na izgled zemunica Dimitrijević je pretpostavio dvije moguće rekonstrukcije prvobitnog stanja (Dimitrijević 1978:84). Prva rekonstrukcija uključuje postavljanje horizontalnih balvana na sjevernu, dublju zemunicu, dok bi pliće ukopana jama smještena južnije predstavljala otvoreni objekt (Dimitrijević 1978:86, sl. 8). Druga varijanta podrazumijeva postojanje krova na dvije vode pri čemu su drveni nosači oslonjeni uz klupicu izgrađenu uz rub objekta. Takva nadzemna konstrukcija bila bi prihvatljiva i za zemunicu otkrivenu u južnom dijelu iskopa (Dimitrijević 1978:87, sl. 9). Zbog ostataka lončarskih peći sadržanih u zemunicama, kao i obilja keramičkog materijala pronađenog tijekom iskopavanja, Dimitrijević je pretpostavio postojanje radioničkog centra za proizvodnju keramike (Dimitrijević 1978:84). Među izuzetno brojnim keramičkim ulomcima posebno su se izdvajali oni ukrašeni crvenim slikanjem izvedenim nakon pečenja te ulomak uvezene ubodnotrakaste keramike (Stichbandkeramik). Plastika je zastupljena ulomkom povijene ruke s četiri prsta koja je prema Dimitrijevićevev mišljenju vjerojatno pripadala statueti tipa kakav je inače poznat u okviru lendelske kulture¹ te životinjskom figuricom koja umjesto glave ima cilindričan otvor dok na leđima nosi ostatke malog recipijenta. Slične se figure pojavljuju u danijskoj i lužijanskolendelskoj kulturi (Dimitrijević 1978:90). Lendelska komponenta koju je primijetio u keramičkom materijalu, uz ukrašavanje grube keramike prema ubodnotrakastim uzorcima, odsutnost nekih tehnika ukrašavanja tipičnih za klasičnu sopotsku kulturu kao što su duborez i rovašenje te mekše oblikovanje finog posuđa u odnosu na keramiku klasične sopotske kulture, navele su Dimitri-

cal material, recognized the importance of the Brezovljani site.

The site was discovered accidentally when traces of a pit dwelling were discovered during the widening of a local road in 1970. Fragments gathered there were handed over to S. Dimitrijević who got interested in the site and decided to research it, which he did in 1973. It was one of the first excavations of a Neolithic site in central Croatia which gave some insight into settlement structure (Dimitrijević 1978: 81–84). The excavation was carried out in the center, alongside the road, and uncovered 193 m². Several garbage pits were found, working pits and two pit-dwellings with remains of dome-like pottery kilns. Considering the layout of the dwellings, Dimitrijević offered two possible reconstructions (Dimitrijević 1978: 84). The first one includes horizontal tree trunks on the northern, deeper dwelling, while the shallower pit in the south was an open structure (Dimitrijević 1978: 86, fig. 8). The other one includes gabled roofs with wooden pillars supported by a wooden bench placed next to the structure walls. Such a construction would be possible to make even for the dwelling discovered in the southern part of the excavated area (Dimitrijević 1978: 87, fig. 9). Due to the remains of pottery kilns and a plentitude of pottery material found in the excavations, Dimitrijević suggested the existence of a pottery workshop (Dimitrijević 1978: 84). Some fragments stood out from the multitude of finds, especially those decorated with red paint after firing and a fragment of imported stroke-ornamented ware culture (Stichbandkeramik). Plastic ornaments are presented by a fragment of a bent hand with four fingers which Dimitrijević considered to be part of a statuette known in the Lengyel culture¹ and an animal figurine which had a cylindrical opening instead of the head, carrying remains of a small recipient on its back. Similar figurines appear in the Danilo and Lengyel culture (Dimitrijević 1978: 90). The Lengyel component he noticed in the pottery material, along with decorating coarse pottery according to stroke-ornamented style, the lack of some decorative techniques typical of the classic Sopot culture like furrowing and xylographs and softer shaping of fine vessels in relation to classic Sopot pottery drove Dimitrijević to extract a separate type of the Sopot culture – Brezovljani. He explained the new cultural manifestation through influences of the classic Sopot culture on the Korenovo substrate along with the influences of Lengyel cultures

¹ Za iste takve ručice kasnije je na drugim lokalitetima utvrđeno da su zapravo bile ručice na posudama (Pepelana, Špišić Bukovica – Marković 1994, T. 17, 17a)

¹ The same types of hands were later found to be vessel handles, as seen on other sites (Pepelana, Špišić Bukovica – Marković 1994, Pl. 17, 17a)

jevića na izdvajanje posebnog brezovljanskog tipa sopotske kulture, a novu kulturnu manifestaciju objasnio je djelovanjem klasične sopotske kulture na korenovski supstrat uz utjecaje lendelskih kultura i ubodnotrakaste keramike iz srednjoeuropskog kulturnog kruga te ju datirao u prijelaz I– B na II stupanj sopotske kulture (Dimitrijević 1978: 90–91). Kronološki smještaj Brezovljana u širem smislu bio je omogućen nalazom ulomka importirane ubodnotrakaste keramike koji prema M. Stekla pripada II fazi ubodnotrakaste keramike (Dimitrijević 1979: 344). V. Podborski bio je mišljenja da se na lokalitetima II. faze ubodnotrakaste keramike javlja i materijal III. faze koji je vrlo teško razlikovati (Dimitrijević 1979). Smatrao je također da se nalazi II/III. faze ubodnotrakaste keramike u smislu importa pojavljuju do u II. stupanj moravsko– lendelske kulture te je iznio dvije mogućnosti paraleliziranja: Brezovljani – Stichband II – moravsko– lendelska I ili Brezovljani – Stichband II – protomoravski horizont (Lužianky) (Dimitrijević 1979).

Uz pojam brezovljanskog tipa sopotske kulture Dimitrijević je navodio mrljastu keramiku, odnosno smjenjivanje svjetlijih i tamnijih površina na posudi, kao posebno obilježje finog posuđa ovog tipa sopotske kulture (Dimitrijević 1978: 89). Takav način pečenja keramike pokušavao je objasniti namjernim postupkom prekrivanja pojedinih dijelova površine posude pri pečenju smjesom od organskih materijala što bi rezultiralo nastankom mrlja u obliku određenih motiva koji su predstavljali dekorativne elemente na posuđu (Dimitrijević 1978: 89–90). Pokusima je, međutim, dokazano da keramika mrljastog izgleda nastaje uslijed neujednačenog strujanja zraka te da ovisi o međusobnom odnosu posuda u peći, kao i o njihovoj prekrivenosti gorivom, granama, šibljem i lišćem (Težak– Gregl & Šimić– Kanaet 1999–2000: 504).

Godine 2001. arheolozi križevačkog Gradskog muzeja rekognoscirali su predio smješten neposredno istočno od naselja Brezovljani, na južnoj padini brijega. Brojnost površinskih nalaza, koji su pri tom prikupljeni na širokom oraničnom području, ukazivala je na postojanje većeg neolitičkog nalazišta pa je odlučeno nastaviti s istraživanjima ovog lokaliteta. Ona se kontinuirano odvijaju od 2002. g. (u razdoblju od 2002. do 2004. g. u suradnji sa Zorkom Markovićem). Iskopavanje 2002. g. provedeno je oko 200 m istočno od mjesta prvih istraživanja. Otkrivena je stambena zemunica dužine preko 10 m u kojoj dominira veći jamski prostor s mnoštvom rupa od drvenih stupova koji su nosili krovnu konstrukciju (Marković & Okroša 2003: 31, sl.1). Bila je to novina s obzirom na činjenicu da na prethodnim Dimitrijevićevim istraživanjima nisu nigdje bili uo-

and the stroke– ornamented ware culture from the central European cultural circle, and dated it to the transition from the I– B to phase II of the Sopot culture (Dimitrijević 1978: 90–91). The chronological determination of Brezovljani was possible due to the find of a pottery fragment of imported stroke– ornamented ware which M. Stekla places to phase II of stroke– ornamented ware (Dimitrijević 1979: 344). V. Podborski thought that sites dated to phase II or stroke– ornamented ware also appear in phase III which is very difficult to recognize (Dimitrijević 1979). He also thought that finds dated to phase II/III of the Moravian Lengyel culture appeared as imports until phase II of the Moravian Lengyel culture and offered two parallel systems: Brezovljani – Stichband II – Moravian– Lengyel I or Brezovljani – Stichband II – proto– Moravian phase (Lužianky) (Dimitrijević 1979).

Along with the notion of the Brezovljani type of the Sopot culture, Dimitrijević mentioned stained pottery, that is, the exchange of lighter and darker areas on a vessel, as a special feature of fine ware of this type of the Sopot culture (Dimitrijević 1978: 89). He tried to explain this mode of firing pottery by intentionally covering certain areas of the vessel, causing the organic material to turn into stains after firing so that specific decorative elements and motifs could be produced (Dimitrijević 1978: 89–90). However, experiments have shown that the stained appearance is a result of uneven air flow and that it depends on the position of the vessels in the kiln, as well as on them being covered with fuel, branches and leaves (Težak– Gregl & Šimić– Kanaet 1999–2000: 504).

In 2001, archaeologists from the Križevci City Museum did a field survey in the area east of the Brezovljani settlement, on the southern slopes of the hill. The numerical frequency of surface finds gathered in the wide farming area pointed to the possible existence of a larger Neolithic settlement so a decision was reached to continue researching this site. They have been carried out since 2002 (from 2002 to 2004 with the help of Zorko Marković). The 2002 excavations took place about 200m east of the first excavations. A pit dwelling was discovered measuring over 10m in length. Most of it is a pit– like area with many wooden poles which supported the roof (Marković & Okroša 2003: 31, fig.1). It was a novelty considering the fact that no traces of poles were documented in any of Dimitrijević's preceding research. East of the pit dwelling, a ditch was found which forked in two directions and was probably made for protection (Okroša 2002: 9, fig. 2). A flooe of a house was found outside the ditch, measuring 4.30x3.16m, which is the only find of an

čeni tragovi od stupova. Istočno uz zemunicu naišlo se na rov koji se na jednom mjestu dijelio u dva pravca, a vjerojatno je imao neku zaštitnu funkciju (Okroša 2002: 9, sl. 2). Izvan opkopa otkrivena je podnica nadzemne kuće dim. 4,30 x 3,16 m što je ujedno i jedini nalaz nadzemnog objekta pronađen tijekom svih dosadašnjih iskopavanja te radna jama s tragovima ognjišta (Okroša 2002: 9, sl. 3). Na ovome dijelu naselja utvrđeno je preslojavanje objekata što ukazuje na dvije faze naseljavanja (Okroša Rožić 2003: 77; Marković & Okroša Rožić 2004: 57).

Kako bi se prikupili novi podaci o središtu namijenjenom proizvodnji keramičkog posuđa, iskopavanja su provedena u zapadnom dijelu naselja, u blizini mjesta Dimitrijevićeva iskopa (sl.1). Među istraženim objektima posebno je zanimljiva izdužena jama s klupicom izgrađenom uz istočni rub, dvije peći u zasebnim jamskim prostorima te objekt koji se sastojao od dviju ukopanih razina povezanih kratkim žlijebom (Marković & Okroša Rožić 2004: 58– 61, sl. 2– 5). Sagledan u kontekstu ostalih objekata moglo bi se zaključiti da je služio za prikupljanje kišnice korištene kod pripreme gline u postupku izrade keramičkog posuđa.

Iskopavanjima obavljenim u sjevernom dijelu naselja istraženo je nekoliko zemunica i većih jama. U jednoj od zemunica pronađen je vrijedan nalaz stilizirane ženske keramičke figurice. Karakterizira je sitna glava i grudi, široka uzdignuta ramena, pravilno oblikovana rupa u donjem dijelu torza te ostaci crvenog slikanja (Okroša Rožić 2005: 66, sl. 4). Vjerojatno je predstavljala sjedeću figurinu, a možda je izrađena kao dio ručke za posudu što bi se također moglo zaključiti prema oblikovanju stražnjeg donjeg dijela tijela. Zemunica je bila izuzetno bogata arheološkim materijalom, a osim spomenute figurice, sadržavala je fino obrađeno sječivo dužine 11,5 cm, malu, dobro ugrađenu jezičastu sjekiricu crne boje te keramičku ruku s pet urezanih prstiju, vjerojatno dio neke antropomorfne figure. U istočnom dijelu iskopa otkrivena je zemunica koja se izdvaja svojom arhitekturom s izgrađenim klupicama uz rub u četiri razine (*ibid.* 64, sl. 2). Možemo pretpostaviti da je služila za društvena okupljanja tijekom odvijanja nekakvih obreda. Ova pretpostavka, uz nalaz ženske figurice u susjednoj zemunici, ukazivala bi na postojanje izdvojenog kulturnog segmenta smještenog u njegovu sjevernom dijelu.

Iskopavanja su nastavljena na pet lokacija smještenih na području naselja koje se nalazi između stambeno– radioničkog, istraženog 2002. i 2003. g. i mogućeg društveno– obrednog segmenta (Okroša Rožić 2009: 183– 184; 2010: 169– 171; 2012: 10– 27). Među objektima istraženima na ovome dijelu naselja dosta je onih koji upućuju na obavljanje ra-

above– ground dwelling found in all research and a pit with a hearth (Okroša 2002: 9, fig. 3). Structures in this part of the site overlapped, indicating two phases of settlement (Okroša Rožić 2003: 77; Marković & Okroša Rožić 2004: 57).

In order to gather new data on the center for pottery production, excavations were carried out in the western part of the settlement, close to where Dimitrijević did his research (fig.1). An elongated pit was particularly interesting, with a bench along the eastern wall, two kilns in separate pit structures and a structure which consists of two pits connected by a short ditch (Marković & Okroša Rožić 2004: 58– 61, fig. 2– 5). Seen in the context with other structures, it could have been used to gather rain used in clay preparation in pottery production.

Excavations carried out in the northern part of the settlement included several pit dwellings and larger pits. One of the dwellings yielded a valuable find of a stylized female pottery figurine. It is characterized by a small head and busts, wide raised shoulders, a nicely shaped hole in the lower part of the torso and remains of red paint (Okroša Rožić 2005: 66, fig. 4). Figurine was probably in seating position. It could be a part of the vessel handle, which can be concluded from the shape of the lower part of the body from the back. The pit dwelling yielded a lot of archaeological material and, apart from the aforementioned figurine, it also yielded a nicely-shaped blade measuring 11.5cm in length, a small well– polished black axe and a pottery hand with five incised fingers, probably a fragment of some anthropomorphic figurine. The eastern part of the dig yielded a pit dwelling distinguished by its architecture with benches along the edge on four levels (Okroša Rožić 2005: 64, fig. 2). We can assume that it was used for social gatherings during some rituals. This assumption, along with the found female figurine in the neighboring dwelling, points to the existence of a separate cult segment situated in the northern part of the settlement.

Excavations continued in five locations within the settlement the living– working area excavated in 2002 and 2003, and the possible social– ritual area (Okroša Rožić 2009: 183– 184; 2010: 169– 171; 2012: 10– 27). The excavated structures from this area point to different tasks. That is how, in a trench placed about 60m southeast of the presumed ritual– related pit structures, a pit dwelling was found which yielded ceramic loom weights which points to weaving activities. Along its edge, the basis of a bread oven was found, oval in shape and made from daub, and two pit dwellings and a semi– circular ditch were found east of this structure. Somewhat more to the south, a pit dwelling and the near– by

znih djelatnosti. Tako je, u sondi postavljenoj oko 60 m jugoistočno od pretpostavljenih obrednih zemuničnih objekata, otkrivena zemunica u kojoj su pronađeni keramički utezi od tkalačkog stana što navodi na zaključak o obavljanju tkalačke djelatnosti. Uz njen rub nalazila se osnovica krušne peći ovalnog oblika izgrađena od zaglađenog lijepa dok su istočno od spomenutih objekata smještene dvije zemunice te rov koji je polukružno skretao. Nešto južnije istražena je zemunica i obližnji plitko ukopani natkriveni radni prostor u kojima su prikupljene kremene jezgre i ulomci jezgara, krhotine i sječiva na kojima nije izvedena završna obrada te predstavljaju isključivo poluproizvode pa bi se moglo zaključiti da se daljnja obrada oruđa odvijala na nekom drugom mjestu u naselju. Uz sjeverni rub zemunice naišlo se na ostatke potpuno urušene kalotaste peći koja je sadržavala dosta ulomaka keramike (Okroša Rožić 2012: 18). Oko 40 m sjeverozapadno otkriveno je nekoliko jama različitih namjena te dio četvrtastog ognjišta na otvorenom. Jedna od istraženih zemunica, otkrivena u sondi smještenoj oko 20 m jugoistočno od iskopa u kojem su otkriveni ostaci urušene peći i radioničke zemunice, vjerojatno bi se mogla okarakterizirati kao stambena na što bi ukazivao prostraniji i dublji jamski prostor koji dominira u objektu. Na položaju udaljenom oko 80 m u pravcu istoka istražena je zemunica te nekoliko radnih jama. Jedna od jama sadržavala je, osim keramičkog materijala, kameni brus, dvije cjelovite i ulomak jedne jezičaste sjekire te pijesak, dok je na dnu drugog jamskog objekta pronađen izduženi kameni predmet fino uglacane gornje površine na kojoj se naziru tragovi crvene boje. U ovome dijelu naselja također su utvrđene dvije faze naseljavanja (*ibid.* 19).

Od pronađenog pokretnog arheološkog materijala najzastupljeniji su ulomci keramičkog posuđa brezovljanskog tipa sopotske kulture iako je brojani litički materijal.

Gruba keramika obilježena je hrapavom površinom te primjesama pijeska i usitnjenog kamena u fakturi. Posuđe je uglavnom smeđe, tamnosive i crne boje. Kao vodeći oblik ove kategorije keramike pojavljuju se bute s kljunastim ručkama, iako su često pronađeni i ulomci bikoničnih lonaca te bikoničnih i zaobljenih zdjela. Ukrašavanje je izvedeno plastičnim izbočinama koje su služile i kao ručkice te otiskivanjem prsta i nokta (Marković & Okroša 2003: T.1:1). Prijelaznu keramiku karakterizira zaglađena površina od površine grube keramike, no u fakturi su vidljive primjese pijeska i usitnjenog kamena. Najčešće je sive i oker boje, a oblici su bikonične i zaobljene zdjele. Finu keramiku karakteriziraju tanke stijenke te dobro uglacana površina. Uglavnom je

shallow working area were excavated which yielded flint cores, debris and blades with no finishing processing which are exclusively half-products so it is possible to assume that the further treatment of these tools was carried out somewhere else in the settlement. The remains of a completely destroyed domed kiln were found along the northern edge of the pit dwelling which contained a lot of pottery fragments (Okroša Rožić 2012: 18). About 40 m northwest, several pits of different allocation and a part of a square open fireplace were found. One of the excavated pit dwellings, found in a trench placed about 20 m southeast of the digs which yielded the remains of the destroyed kiln and a working pit, could probably be characterized as a residential facility, as attested to by the more spacious and deeper pit area which is dominant in the structure. About 80 m east of this structure, a pit dwelling and several working pits were excavated. One of the pits contained, apart from pottery, a stone whetstone, two complete and the fragment of one axe and sand, which the bottom of the other pit-like structure yielded an elongated stone object with a finely-polished upper surface which also contains traces of red paint. This part of the settlement also had two phases of habitation (Okroša Rožić 2012: 19).

The found archaeological material mostly consists of pottery vessels of the Brezovljani type of the Sopot culture, although lithic material is also numerous. Coarse ware is characterized by a rough surface and inclusions of sand and crushed stone visible in its structure. The vessels are mostly brown, dark gray and black. The most frequent forms of vessels in this category are egg-like vessels with bottlenose handles, although fragments of biconical pots and rounded bowls were also found. Decoration includes plastic ribs which also served as handles, and finger and nail impressing (Marković & Okroša 2003: T.1:1). Transitional pottery is characterized by a smoother surface than that of coarse ware, but its structure also shows inclusions of sand and crushed stone. Most often it is gray and ochre in color and the forms include biconical and rounded bowls. Fine ware is characterized by thin walls and a well-polished surface. It is mostly black, ochre and gray in color. The forms in this category include bowls with S-profiled, biconical and rounded bowls, bowls on a hollow bell-like foot, and biconical small pots. Fine ware is decorated with red and red-and-yellow paint applied after firing, plastic ribs and finger and nail impressing (Marković & Okroša 2003: T.1:3). The paint comes off when touched, so only a small portion of painted fragments display motifs of vertical lines or horizontal ribbons placed under the rim on the outer or inner side of vessels.

crne, oker i sive boje. Oblici ove kategorije keramike su zdjele S – profilacije, bikonične i zaobljene zdjele, zdjele na šupljim zvonolikim nogama i bikonični lončići. Fina keramika ukrašavana je crvenim i crveno – žutim slikanjem izvedenim nakon pečenja, plastičnim izbočinama, otiscima prsta i nokta (*ibid.* T.1:3). Slikanje se otire pod prstima tako da su tek na manjem broju oslikanih ulomaka vidljivi motivi okomitih linija ili vodoravnih traka smješteni ispod ruba s vanjske ili unutarnje strane posude. Od ostalih keramičkih izrađevina pojavljuju se jajoliki utezi, kao i oni krušolikog oblika te bikonični pršljenci.

Kameni proizvodi izrađeni tehnikom glačanja i brušenja zastupljeni su jezičastim sjekirama i klinovima dok se od lomljenog kamenog oruđa često pronalaze kremena sječiva (*ibid.* T.2). Pronađena je i veća količina litičkih poluproizvoda te brojne krhotine, okrhci, jezgre i ulomci jezgara. Pojavljuju se i žrvnjevi te poneki brus.

Novija istraživanja u Brezovljanima potvrđuju raniju Dimitrijevićevu pretpostavku o postojanju specijaliziranog središta za proizvodnju keramike (Dimitrijević 1978: 84) smještenog u zapadnom dijelu izuzetno prostranog naselja brezovljanskog tipa sopotske kulture, a njegove tvrdnje o pripadnosti naselja u Brezovljanima tipu jednoslojnog naselja (*ibid.* 81) mogu se proširiti spoznajama o postojanju dviju faza naselja izdvojenih u pojedinim njegovim dijelovima (Marković & Okroša Rožić 2004: 57; Okroša Rožić 2012: 19). Upotpunjena su i saznanja o pokretnom arheološkom materijalu što se osobito odnosi na ukrašavanje fine keramike. Statistička obrada pokazuje da je preko 12 % ulomaka finog keramičkog posuđa koji potječu s prvih iskopavanja ukrašeno slikanjem (Okroša 1997: 12), dok je Dimitrijević smatrao da slikanje kao tehnika ukrašavanja nije posebno zastupljeno (Dimitrijević 1978: 90). Uz primjenu crvene boje, na nekim se ulomcima pojavljuje i žuto slikanje (Okroša Rožić 2012: 22) što također nije bilo uočeno na materijalu iz Dimitrijevićevih iskopavanja, a takav način ukrašavanja keramike nesumnjivo potvrđuje protolendelski karakter brezovljanskog tipa sopotske kulture.

Zaključak kojim je Dimitrijević ovu kulturnu manifestaciju smjestio u širi prostor sjeverozapadne Hrvatske (Dimitrijević 1978: 94) točan je što potvrđuju lokaliteti Krč kod Beketinec na križevačkom području (Marković 1980: 27– 31, T.1– 3), Drljanovac (Težak – Gregl 1998: 93) na bjelovarskom, Jasenaš – Veliki cimer (Marković 1990: 121), Pepelana (Minichreiter 1990: 27, sl. 12) i Špišić Bukovica (Marković 1989: 64– 66, T.7; T.8:1) na virovitičkom području te Staro Čiče (Težak – Gregl 1998: 93) u Turopolju, no iskopavanja na lokalitetu Slavča nedaleko od Nove Gradiške (Mihaljević 2000: 63– 71;

Other pottery finds include egg– like and pear– shaped weights and biconical spindles.

Stone finds were produced by polishing and grinding and include axes and wedges, and chipped stone artifacts often come in the form of flint blades (Marković & Okroša 2003: T.2). A larger quantity of semi– tools was found, as was debris, many cores and core fragments. Grindstones and several whetstones were also found.

Recent excavations in Brezovljani confirm Dimitrijević's original assumption about the existence of specialized centers for pottery production (Dimitrijević 1978: 84) situated in the western part of the exceptionally spacious settlement of the Brezovljani type of the Sopot culture. His assumptions about this settlement belonging to the Brezovljani type of a one– layer settlement (Dimitrijević 1978: 81) can be expanded to include two phases of habitation in separate areas of the settlement (Marković & Okroša Rožić 2004: 57; Okroša Rožić 2012: 19). Knowledge about archaeological material has also been expanded, especially relating to fine ware decoration. Statistical analysis shows that over 12% of fine ware fragments found in the original excavations bear painted decorations (Okroša 1997: 12), while Dimitrijević felt that painting as a decorative technique was not particularly present (Dimitrijević 1978: 90). Along with applying red paint, some fragments display yellow paint (Okroša Rožić 2012: 22), which was also not noted on the material from Dimitrijević's excavations, and such a decoration undoubtedly attests to a proto– Lengyel character of the Brezovljani type of the Sopot culture.

The conclusion which helped Dimitrijević place this cultural manifestation into the wider area of northwestern Croatia (Dimitrijević 1978: 94) is correct, as shown by the sites of Krč near Beketinec in the Križevci area (Marković 1980: 27– 31, T.1– 3), Drljanovac (Težak – Gregl 1998: 93) in the Bjelovar area, Jasenaš – Veliki cimer (Marković 1990: 121), Pepelana (Minichreiter 1990: 27, fig. 12) and Špišić Bukovica (Marković 1989: 64– 66, T.7; T.8:1) in the Virovitica area and Staro Čiče (Težak – Gregl 1998: 93) in Turopolje. However, excavations at Slavča not far from Nova Gradiška (Mihaljević 2000: 63– 71; 2004: 26– 32; 2005: 39; 2006: 53; 2007: 76; 2008: 95), as well as sites excavated in southwestern Hungary (Kalicz 1988: 33– 36, Abb. 15– 18; Regenye 1996: 23– 42, Abb.1) show it spread over a much larger area. Similar pottery material, called the Sava group, was defined in eastern Slovenia (Guštin & Bekić 2002: 62– 64, fig.1).

2004: 26– 32; 2005: 39; 2006: 53; 2007: 76; 2008: 95), kao i istraživanja nalazišta otkrivenih u jugozapadnoj Mađarskoj (Kalicz 1988: 33– 36, Abb. 15– 18; Regenye 1996: 23– 42, Abb.1) pokazuju da je područje njezina rasprostiranja znatno veće. Srodan keramički materijal, nazvan savskom skupinom, izdvojen je i u istočnoj Sloveniji (Guštin & Bekić 2002: 62– 64, sl.1).

Slika 1: Brezovljani, pogled na sondu iz 2004. g. nedaleko od mjesta Dimitrijevićevih iskopavanja (foto: L. Okroša Rožić)

Figure 1: Brezovljani, trench from season 2004, in the vicinity of position of excavation by S. Dimitrijević (photo: L. Okroša Rožić)

LITERATURA / BIBLIOGRAPHY

- Dimitrijević 1978 S. Dimitrijević, "Neolit u sjeverozapadnoj Hrvatskoj", *Izdanja Hrvatskog arheološkog društva* 2, Zagreb, 1978, 71– 128.
- Dimitrijević 1979 S. Dimitrijević, "Sjeverna zona", u: A. Benac (ed.), *Praistorija jugoslavenskih zemalja II*, Sarajevo, 1979, 229– 360.
- Guštin & Bekić 2002 M. Guštin & L. Bekić, "Autocesta Ljubljana – Zagreb, iskustvo na dionici kod Brežica", *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* 34/3, Zagreb, 2002, 60– 66.
- Kalicz 1988 N. Kalicz, *Figürliche Kunst und bemalte Keramik aus dem Neolithikum Westungarns*, Budapest, 1988.
- Marković 1980 Z. Marković, "Krč kod Beketinca i završetak neolita u Hrvatskoj", *Poročilo o raziskovanju paleolita, neolita in eneolita v Sloveniji* 8, Ljubljana, 1980, 27– 34.
- Marković 1989 Z. Marković, "Novi prilozi poznavanju neolita sjeverne Hrvatske", *Poročilo o raziskovanju paleolita, neolita in eneolita v Sloveniji* 17, Ljubljana, 1989, 61– 81.
- Marković 1990 Z. Marković, "Noviji i neobjavljeni arheološki nalazi iz Podravine i kalničko– bilogorske regije", *Podravski zbornik* 16, Koprivnica, 1990, 117– 132.
- Marković 1994 Z. Marković, *Sjeverna Hrvatska od neolita do brončanog doba*, Koprivnica, 1994.
- Marković & Okroša 2003 Z. Marković & L. Okroša, "Nastavak istraživanja nalazišta Brezovljani", *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* 35/1, Zagreb, 2003, 29– 36.
- Marković & Okroša Rožić 2004 Z. Marković & L. Okroša Rožić, "Istraživanja u Brezovljanima godine 2003. i 2004.", *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* 36/3, Zagreb, 2004, 57– 62.
- Mihaljević 2000 M. Mihaljević, "Istraživanje nalazišta Slavča (Nova Gradiška, 1999)", *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* 32/3, Zagreb, 2000, 63– 71.
- Mihaljević 2004 M. Mihaljević, "Istraživanje nalazišta Slavča– Nova Gradiška (2000.– 2003.)", *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* 36/1, Zagreb, 2004, 26– 32.
- Mihaljević 2005 M. Mihaljević, "Slavča", *Hrvatski arheološki godišnjak* 1(2004), Zagreb, 2005, 39– 40.
- Mihaljević 2006 M. Mihaljević, "Slavča", *Hrvatski arheološki godišnjak* 2(2005), Zagreb, 2006, 53– 54.
- Mihaljević 2007 M. Mihaljević, "Slavča", *Hrvatski arheološki godišnjak* 3(2006), Zagreb, 2007, 75– 76.
- Mihaljević 2008 M. Mihaljević, "Slavča", *Hrvatski arheološki godišnjak* 4(2007), Zagreb, 2008, 94– 95.
- Minichreiter 1990 K. Minichreiter, "Prvi rezultati arheoloških istraživanja u Pepelanama 1985.", *Izdanja Hrvatskog arheološkog društva* 14, Zagreb, 1990, 19– 38.
- Okroša 1997 L. Okroša, *Tehnike i načini ukrašavanja keramike brezovljanskog tipa sopotske kulture na primjeru materijala iz Gornjih Brezovljana* (neobjavljen diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu/ unpublished undergraduate thesis, University of Zagreb), Zagreb, 1997.
- Okroša 2002 L. Okroša, "Nastavak arheološkog istraživanja prapovijesnog nalazišta u Brezovljanima", *Cris* 1/2002, Križevci, 2002, 7– 10.
- Okroša Rožić 2003 L. Okroša Rožić, "Arheološka istraživanja u Brezovljanima 2003. godine", *Cris* 1/2003, Križevci, 2003, 75– 79.
- Okroša Rožić 2005 L. Okroša Rožić, "Brezovljani – četvrta sezona sustavnih arheoloških iskopavanja", *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* 37/3, Zagreb, 2005, 62– 68.

- Okroša Rožić 2009 L. Okroša Rožić, "Brezovljani", *Hrvatski arheološki godišnjak* 5(2008), Zagreb, 2009, 183– 184.
- Okroša Rožić 2010 L. Okroša Rožić, "Brezovljani", *Hrvatski arheološki godišnjak* 6(2009), Zagreb, 2010, 169– 171.
- Okroša Rožić 2012 L. Okroša Rožić, *Brezovljani. Neolitičko nalazište. Rezultati arheoloških istraživanja*, Križevci, 2012.
- Regenye 1996 J. Regenye, "A Sopot– kultúra lelöhelyei a Balaton– Feldvidéken (Fundorte der Sopot– Kultur auf dem Balatonhochland)", *Communicationes Archaeologicae Hungariae*, Budapest, 1996, 23– 42.
- Težak Gregl 1998 T. Težak–Gregl, "Neolitik", in: S. Dimitrijević, T. Težak– Gregl & N. Majnarić– Pandžić, *Prapovijest*, Zagreb, 1998, 58– 110.
- Težak– Gregl
& Šimić– Kanaet 1999– 2000 T. Težak–Gregl & Z. Šimić– Kanaet, "Prilog poznavanju tehnologije pečenja neolitičke keramike u središnjoj Hrvatskoj", *Opuscula archaeologica*, 23– 24, Zagreb, 1999– 2000, 503– 505.

